

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА І ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

УДК 332.021.8:658:346:338.439: (477.72)

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ю.В.УШКАРЕНКО – к.е.н., Херсонський ДАУ

Категорія власності є однією з найважливіших характеристик економічних відносин, що складаються між суб'єктами власності з приводу привласнення засобів виробництва та результатів праці. Інтереси власників полягають, насамперед, у примноженні своєї власності й одержанні сталого доходу в майбутньому.

Критерієм економічної доцільності тієї чи іншої форми господарювання є її відповідність загальному закону часу (місце, час, обставини). Кожна з форм господарювання, згідно цього закону, може бути найбільш ефективною в конкретних обставинах. Необхідно враховувати певні специфічні і загальні умови, забезпечуючи вільний вибір форм господарювання, рівні умови діяльності, які створюють дійсну конкуренцію поміж усіх підприємств, стимулюючи збільшення виробництва продукції. В країні існують і розвиваються різні форми власності: державна, приватна, колективна, спільних підприємств, громадських організацій. Харчова промисловість Херсонської області характеризується досить інтенсивним розвитком різних форм господарювання.

Переважає більшість переробних підприємств Херсонщини належить до колективної форми власності (166 або 82,6%), 63,9% з них є акціонерними товариствами. Тільки 3 підприємства або 2,8% загальної кількості знаходяться у приватній власності. На Херсонщині діє, спільне з іноземними засновниками підприємство - українсько-шведська компанія "Саус Фуд, Інк". У 2000 р. обсяг виробництва досяг 1425 туб. плодоовочевих консервів на суму 5395,3 тис.грн. Вона широко відома як на вітчизняному, так і європейському споживчому ринку високоякісною продукцією, в асортименті якої виділяються такі товарні групи, як овочеві консерви, кет-

чупи, майонез, олія. Відзначимо, що назване підприємство поступово реорганізовується із суто переробного в агрофірму. До її складу входять підрозділи, які виробляють насіння сільськогосподарських культур; забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції згідно стандартів, необхідних для якісної переробки. По такому принципу організовані практично всі ефективно працюючі акціонерні товариства. До якості харчової продукції ставляться високі вимоги, бо вона є предметом споживання, а тому її якість значною мірою залежить від сировини. Отже, харчова промисловість тісно інтегрована з виробниками сировини. Саме акціонування є інтегратором інтересів як виробників, так і постачальників. Акціонерна форма власності через придбання акцій дає змогу залучити до участі в управлінні справами акціонерного товариства своїх постачальників.

У Херсонській області кількість акціонерних товариств становила у 2000 р. 55 і було вироблено продукції на 131939,1 тис.грн. У 1999 р. діяло 40 підприємств відкритого акціонерного типу у харчовій промисловості і 4 - у борошномельно-круп'яній. Обсяг виробленої продукції склав 97081,5 тис.грн. і 12043,6 тис.грн. відповідно. Закритих акціонерних товариств у харчовій промисловості налічувалось 3 з обсягом виробленої продукції на суму 41158,0 тис.грн. Акціонерними товариствами у 2000 р. було вироблено 76,7% продукції харчової промисловості і 50,0% - борошномельно-круп'яною та комбікормовою промисловістю.

На жаль, у процесі акціонування допущено було чимало помилок. Так, більшість переробних підприємств при переході до акціонерної форми господарювання та нової системи управління не врахували таку особливість, як залежність галузі від сільськогосподарських товаровиробників. Багато переробних підприємств області було приватизовано без участі сільськогосподарських виробників. В основному ці підприємства акціонувалися через оренду з викупом. При цьому майно було викуплене їхніми працівниками без залучення до процесу приватизації сільськогосподарських товаровиробників. Відокремлення постачальників сировини від участі в акціонуванні переробних підприємств і управлінні ними, значно ускладнює взаємовідносини харчової промисловості з сільським господарством.

Тільки наявність всього виробничого циклу "від поля до прилавка" дозволяє підприємствам економити значні кошти на сировині та її доставці без залучення посередників; більш повно використовувати виробничі потужності та трудовиробничий потенціал, враховуючи сезонність виробництва. Приклад такої ефективної організації виробництва та діяльності подають агрофірми "Білозерсь-

кий", "Прогрес", "Таврія". Відзначимо, що тотальне роздержавлення та приватизація харчових підприємств здійснювалася в області також без врахування їх інвестиційної привабливості; масштабів діяльності; рівня зношення основних виробничих фондів; значення продукції, яка випускається на споживчому продовольчому ринку; рівня доходів населення та безпосередніх працівників підприємств як потенційних інвесторів. В результаті роздержавлені великі переробні підприємства опинилися практично без джерел інвестицій і державної підтримки. Споживчий ринок не отримує значних обсягів продукції, а працюючі втратили свою роботу. Особливо катастрофічне становище склалося на 3-х м'ясокомбінатах області, які фактично простоюють; молоко- та рибопереробних підприємствах; плодоовочеконсервному заводі (М.Херсон). Зношення основних виробничих фондів на цих підприємствах досягає 30,0-45,0%; рівень використання виробничих потужностей - 11,0%-70,0%; борги перед банками, бюджетом по заробітній платі, на м'ясокомбінатах сягають мільйонних значень. Це робить названі підприємства інвестиційно малопривабливими і практично унеможлиблює їх інвестування рядовими акціонерами - членами колективу. Вирішення проблеми ми бачимо у державному інвестуванні або ж іноземному. Ці проблеми вимагають негайного вирішення, оскільки центр виробництва, наприклад, м'ясопродуктів, переноситься на малі підприємства, часто на підсобні цехи аграрних підприємств, які не в змозі забезпечити сучасні вимоги до асортименту, якості, упаковки, зовнішнього вигляду продукції. Натомість виробничі фонди великих підприємств поступово псуються, розкрадаються, по-суті, відбувається деіндустріалізація галузей, особливо тваринницького циклу переробки. Крім того, малі підприємства не в змозі стимулювати масштабний розвиток тваринництва, яке також особливо на рівні колективних підприємств, знаходиться в кризовому стані. Безумовно, розвиток малих і середніх підприємств - надзвичайно важливий і потрібний процес. Він стимулює, насамперед, розвиток підприємницької ініціативи широких верств населення; формування в Україні середнього класу; більш гнучке реагування на зміни, які диктує споживчий ринок.

Притаманною рисою малого підприємства є швидка оборотність засобів, а на цій основі і можливість його швидкого технічного переозброєння; значне зменшення витрат за рахунок раціональної організації та управління підприємством; скорочення управлінського персоналу і, відповідно, витрат на його утримання; можливість поєднання та передачі керівником максимуму повноважень по управлінню "вниз" з підвищенням ступеня свободи дій виконавців. У харчовій промисловості Херсонської області у 2000 р. налічува-

лось 124 малих підприємства проти 94 у 1999р. Обсяг виробленої продукції малими підприємствами у 2000 р. складав 8,4%. Виходячи з цього можна зробити висновок, що малі підприємства займають належне місце і становище в загальній кількості підприємств харчової промисловості області.

На Херсонщині розроблена цільова регіональна програма підтримки малого бізнесу в галузях харчової промисловості та продовольчого комплексу. Її фінансове забезпечення передбачається за рахунок коштів Державного інвестиційного фонду, комерційних банків, госпрозрахункових коштів підприємств та фермерів. Разом з цим необхідно використовувати вже наявні значні виробничі резерви та ресурси великих підприємств. Таким чином, ми вважаємо, що малі і великі підприємства відіграють певною мірою різну роль у системі виробництва і забезпечення споживання продовольства.

Значним кроком у напрямку реформування різних форм господарювання стала оренда.

Розвиток підприємницької діяльності на основі оренди майна досить складне явище, яке зумовлює зміну відносин власності на вироблену продукцію і майно, що стосується інтересів різних груп працівників. Відбувається зміна майнових відносин за рахунок плати за засоби виробництва і заробітна плата приймає форму доходу; розширюється самостійність орендних колективів, що призводить до скорочення управлінського персоналу на підприємствах та в господарствах.

На підприємствах харчової промисловості області також застосовувалась оренда як одна з форм господарювання. Але, починаючи з 1998 р., орендні підприємства припинили своє існування. Причин цьому багато. Це постійна зміна методик оцінки орендованого майна та розрахунку орендної плати: дуже складний порядок розрахунків за матеріальні засоби, що ускладнює умови переходу на оренду, оскільки підприємства, які мають значні матеріальні засоби, не можуть у визначений термін розраховуватися з орендодавцем та інше.

Починаючи з 1996 р., у харчовій промисловості Херсонської області з'являється і набуває поширення нова форма господарювання – споживче товариство. Його представляють п'ятнадцять підприємств. Це харчокомбінат Великоолександрівської райспоживспілки, Голопристанський хлібокомбінат райспоживспілки, Каланчацький консервний комбінат облспоживспілки тощо. У 1999р. кількість споживчих товариств дорівнювала 15 і обсяг виробленої продукції складав 13394,5 тис.грн. Але у 2000 р. ці показники стали трохи нижчими: кількість підприємств скоротилась на 6, обсяг виробленої продукції на - 11390,2 тис. грн. Ці зміни пов'язані з недос-

коналою організаційною структурою управління, низькою матеріальною зацікавленістю робітників. Крім споживчих товариств, у харчовій промисловості області з 1996 р. формуються товариства з обмеженою відповідальністю.

ТОВ є зручною формою організації товариства, насамперед, для груп людей, які довіряють один одному та готові нести однаково, але не повну відповідальність за діяльність свого підприємства. Водночас у ТОВ можуть виникнути проблеми з прийняття рішень, адже велика їх кількість вимагає однотайності серед учасників. Саме тому їх кількість незначна (4), як і обсяг вироблюваної продукції (16644,7 тис.грн.).

До ефективних форм господарювання в умовах становлення ринкової економіки належить розширення співробітництва в галузі інвестування, залучення іноземних капіталовкладень і створення спільних підприємств. Ця форма передбачає утворення міжнародних об'єднань з іноземною участю. По Херсонській області у власності міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав знаходилося у 2000 р. лише 0,5% від загальної кількості підприємств всієї промисловості і 1,4% від загальної кількості підприємств харчової промисловості. У 2000 р. ними було вироблено 7,2% обсягу продукції галузі. Це більше, ніж у 1999 р., у 1,6 разів. Проте залучення іноземних інвестицій є безумовно недостатнім.

Тому на Херсонщині триває пошук найбільш ефективних форм організації виробництва.

Література:

1. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії та практики). – К.: Знання, 1999. – 331 с.
2. Дейнеко Л.В., Цимбалюк А.В. Ефективність розвитку харчової промисловості в регіоні. – Ірпінь: ІФЕІ, 1998. – 284 с.
3. Ушкаренко Ю.В. – Ефективність реформування організаційно-правових форм господарювання в харчовій промисловості Херсонської області. В статті обґрунтовується економічна доцільність кожної з форм господарювання у відповідності загального закону часу. Розглядаються і пропонуються основні напрямки пошуку найбільш ефективних форм організації виробництва на прикладі харчової промисловості Херсонської області.